

طلوع پیشوایی عدالت گستر

نیمه نخست رجب سالروز ولادت مولای متقیان، امیرالمومنین (ع) است؛ پیشوایی عدالت گستر که در زمان کوتاه خلافتش، الگویی شایسته از حاکمی عادل و دادخواه را به تصویر کشید و پرتو پرفروغ ولایتش راهگشای پیروانش در تمام تاریخ شد.

نیمه نخست رجب سالروز ولادت مولای متقیان، امیرالمومنین (ع) است؛ پیشوایی عدالت گستر که در زمان کوتاه خلافتش، الگویی شایسته از حاکمی عادل و دادخواه را به تصویر کشید و پرتو پرفروغ ولایتش راهگشای پیروانش در تمام تاریخ شد.

امام علی (ع) در 13 رجب 30 عام الفیل در کعبه دیده به جهان گشود. پدر ایشان ابوطالب؛ عمو و حامی بزرگ پیامبر اسلام (ص) و از شخصیت‌های بزرگ قریش و مادر بزرگوارشان فاطمه بنت اسد از طایفه بنی‌هاشم و بانویی نیک سیرت بود. نام او را علی به معنای بلندمرتبه و بزرگوار نهادند. او مظهر نیکوترین صفت‌های انسانی و پیشوایی پارسا و عادل بود. امام علی (ع) در دوره کودکی بیشتر وقت خود را با حضرت محمد (ص) می‌گذراند و از سرچشمه علم و دانش الهی ایشان سیراب شد و والاترین آموزه‌های تقوا، دینداری، یکتاپرستی، راستی و درستکاری را از محضر رسول اکرم (ص) آموخت. پس از آن که خداوند رسالت سنگین نبوت را بر عهده حضرت محمد (ص) نهاد، امیرالمومنین (ع) به همراه حضرت خدیجه (س)، نخستین افرادی بودند که به اسلام ایمان آوردند. امام علی (ع) پیامبر را سال‌ها در انجام دادن مسوولیت بزرگ هدایت بشر یاری رساند و همواره همچون مشاور امین، دوستی وفادار و مریدی شجاع در خدمت گسترش و نشر اسلام بود. وی آیه‌های قرآن را با دقت به خاطر می‌سپرد و با وسواس بسیاری می‌نگاشت تا این کلام و وحی الهی برای همیشه و تمام نسل‌ها حفظ شود.

تاریخ پرفراز و نشیب اسلام شاهد فداکاری‌های بسیار نخستین پیشوای شیعیان در جریان هجرت رسول اکرم (ص) از مکه به مدینه و همچنین ایثار، رشادت و جانبازی‌های او در جنگ‌ها و غزه‌های مسلمانان با مشرکان است. پیامبر اکرم (ص) در 18 ذی‌الحجه 10 هجرت به همراه گروهی که تعدادشان را تا 120 هزار تن تخمین زده‌اند از آخرین سفر حج خود باز می‌گشتند که به سرزمین غدیر خم رسیدند و در این هنگام پیک وحی بر رسول خدا (ص) نازل شد و از جانب خدا پیام آورد که «ای رسول آنچه از جانب پروردگارت بر تو نازل شده به گوش مردم برسان و اگر چنین نکنی رسالت او را ابلاغ نکرده‌ای و خداوند تو را از گزند مردمان حفظ خواهد کرد.»

حضرت محمد (ص) در آن روز برای آن که رسالت آسمانی خود را با موفقیت به پایان برساند و وظیفه و تکلیف پیروانش را پس رحلت خویش مشخص کنند، امام علی (ع) را به عنوان مولا و ولی به آنها معرفی کردند و از حاضران پرسیدند: «ای مردم، آیا من از خود شما، بر شما اولی و مقدم‌تر نیستم؟» همه پاسخ دادند: «بله، ای رسول خدا.»

آنگاه فرمودند: «پس هر کس که من مولای او هستم، علی مولای اوست. خداوند، دوست بدار و سرپرستی کن، هر کسی که علی را دوست و سرپرست خود بداند و دشمن بدار هر کسی که او را دشمن می‌دارد.»

امیرالمومنین (ع) به فرمان پروردگار برای جانشینی رسول اکرم (ص) برگزیده شد. اما پس از وفات حضرت محمد (ص)، علی ابن ابیطالب (ع) به دلیل شرایط خاص آن روزگار و این که تهدیدهای داخلی و خارجی وحدت جامعه اسلامی را به خطر نیندازد و از ایجاد اختلاف و فتنه داخلی جلوگیری کند، از قدرت کناره‌گیری و به مدت 25 سال صبر پیشه کرد.

نخستین امام شیعیان در این مدت هرگز لحظه‌ای از راهنمایی و ارشاد مسلمانان غفلت نکرد و همواره در نشر و گسترش اسلام حقیقی تلاش کرد و پیروان خویش را به تقوا، عدالت و رستگاری فرا خواند. امام علی (ع) الگویی شایسته از یک فرد مسلمان را برای همگان به تصویر کشید و با عبادت و بندگی خالصانه، پیروانش را به راه سعادت حقیقی رهنمون ساخت.

حضرت علی (ع) سرانجام خلافت را بنا بر خواست و اصرار مردم پذیرفت و در حکومت خود عدالت راستین و اسلام حقیقی را به کار بست و دست بسیاری از دنیاطلبان را از قدرت و بیت‌المال کوتاه کرد که این امر شرایط را برای عده‌ای، بسیار سخت و غیرقابل تحمل ساخت و همین امر زمینه‌ساز دشمنی و مخالفت منافقان با او شد.

سرانجام دشمنان خاندان اهل بیت (ع) روشنگری‌ها و عدالت‌گستری‌های امیرالمومنان (ع) را بر نتافتند و نقشه قتل او را طراحی کردند و ابن ملجم مرادی در 19 رمضان 40 هجری قمری، نخستین پیشوای شیعیان را هنگامی که مشغول انجام دادن فریضه نماز بود، مجروح کرد و حضرت علی (ع) پس از دو روز در 21 رمضان به شهادت رسید.

حجت الاسلام «حبیب‌الله زارعی» مدرس و عضو هیات علمی گروه معارف دانشگاه امام علی (ع) در گفت‌وگو با پژوهشگر گروه اطلاع‌رسانی ایرنا با تبریک زادروز پر خیر و برکت امیرالمومنین (ع)، تولد ایشان در کعبه را از نکته‌های آشکار و مسلم تاریخ دانست که تاریخ نگاران و محدثان بزرگ شیعه و سنی بر آن مهر تایید زده‌اند و در این ارتباط یادآور شد: علامه مجلسی در صفحه هشت جلد 35 کتاب بحارالانوار، چنین نقل می‌کند که «ابن قعبن» می‌گوید با «عباس پسر عبدالمطرب» و گروهی دیگر رویاروی کعبه نشسته بودیم که فاطمه دختر اسد به طرف خانه خدا پیش آمد، ایستاد و چنین گفت: «خداوند! به تو و

پیامبرانت و کتاب هایشان ایمان دارم. گفتار ابراهیم(ع) جد خود را راستین می دانم همان که این خانه را به فرمان تو بنا نهاد... تو را به او و به این کودک که در رحم دارم سوگند می دهم که زادنش را بر من آسان کن.» در این هنگام دیوار خانه خدا شکافت و آن بانوی گرامی پا به درون گذارد و دیوار دوباره بر هم آمد... چهار روز بعد آن گرمی از خانه پا بیرون نهاد با کودکی که در آغوش او بود و گفت پیامی از غیب شنیدم که نامش را علی بگذار.

این استاد دانشگاه، میلاد حضرت علی(ع) در خانه خدا را از دلایل حقانیت نخستین پیشوای شیعیان خواند و اظهار داشت: گروه زیادی از دانشمندان اهل سنت نیز بر این حقیقت گواهی داده اند و آن را يك فضیلت بی نظیر خوانده اند که از آن جمله می توان به «محمد بن عبدالله حاکم نیشابوری» اشاره کرد که می گوید «ولادت علی(ع) در داخل کعبه به طور تواتر به ما رسیده است.» همچنین «ابوالفضل شهاب الدین محمود آلوسی بغدادی» صاحب تفسیر مشهور می نویسد: «تولد علی(ع) در کعبه در میان ملل جهان مشهور و معروف است و تاکنون فردی به این فضیلت دست نیافته است.»

عضو هیات علمی دانشگاه امام علی(ع) در پاسخ به این سوال که چه آیه ها و حدیث هایی بر ولایت امام علی(ع) دلالت دارند، گفت: در قرآن کریم آیه های فراوانی درباره امیرالمومنین(ع) وجود دارد که این توجه ویژه خداوند متعال نسبت به ایشان را نشان می دهد. «عبد الله بن عباس بن عبدالمطلب» صحابه پیامبر می گوید که پروردگار در قرآن 300 آیه در ارتباط با علی ابن ابیطالب(ع) نازل کرده که این عنایت به هیچ يك از دیگر یاران رسول اکرم(ص) نشده است. پروردگار متعال در «آیه 59 سوره نساء» که معروف به آیه «اولی الامر» است، همگان را به اطاعت مطلق از اولیای الهی فرامی خواند و می فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده اید، از خدا اطاعت کنید و از رسول و اولیای امر خود فرمان برید.» پیروی از اولی الامر در امتداد اطاعت از خداوند متعال و رسول خدا(ص) قرار دارد که این امر جایگاه مقام ولایت را نشان می دهد. پروردگار مصداق واژه اولی الامر را آیه 55 سوره مائده مشخص می کند و می فرماید: «ولیی شما، تنها خدا و پیامبر اوست و کسانی که ایمان آورده اند: همان کسانی که نماز برپا می دارند و در حال رکوع زکات می دهند.»

وی در ادامه با اشاره به این که کتاب های تفسیر شیعه و اهل سنت، بر این موضوع اتفاق نظر دارند که شان نزول «آیه 55 سوره مائده» امام علی(ع) است، افزود: «ابو اسحاق احمد بن محمد بن ابراهیم نیشابوری ثعلبی» در کتاب تفسیر کبیر به نقل از «ابوذر غفاری» از اصحاب رسول اکرم(ص) می نویسد: «آگاه باشید روزی من با حضرت محمد(ص) نماز می گذاردم که فقیری در مسجد چیزی خواست، کسی به او نداد و علی در حال رکوع بود؛ با انگشت کوچکش اشاره کرد، همان انگشتی که انگشت در آن بود، سائل پیش آمد و انگشت را از انگشت او برون آورد. در این هنگام پیامبر به درگاه خدا تضرع کرد و او را خواند، پس از آن عرض کرد: بار خدایا برادرم موسی(ع) از تو درخواست کرد که وزیری از خاندانم برایم قرار ده؛ هارون برادرم را. خدایا من هم بنده و پیامبر توام. از خاندانم وزیری برایم قرار ده، علی را. ابوذر می گوید: هنوز آخرین کلمه پیامبر پایان نیافته بود که امین وحی «جبرئیل» آیه مذکور را آورد.»

زارعی توجه پیامبر(ص) به امام علی(ع) را ویژه و خاص ارزیابی کرد و بیان داشت: رویداد غدیر به وضوح بر ولایت امام علی(ع) دلالت دارد. «ابواسحاق ثعلبی» در کتاب تفسیر کبیر در این ارتباط می نویسد: «چون رسول خدا (ص) در روز غدیر خم مردم را جمع کرد و دست علی را گرفت و فرمود: «هر کس من مولای اویم، علی مولای او است.» این خبر همه جا پخش شد، به «حارث بن نعمان فهری» خبر رسید، وی نزد رسول خدا (ص) آمد، از شترش پیاده شد و رو به پیامبر کرده و گفت: ای محمد به ما امر کردی که شهادت به یگانگی خدا دهید، دادیم. گفتی رسول خدا هستی از تو پذیرفتیم. دستور دادی روزی پنج بار نماز بخوانیم از تو قبول کردیم. امر به زکات دادی قبول کردیم. امر به روزه ماه رمضان کردی پذیرفتیم. فرمان حج دادی، شنیدیم و اطاعت کردیم. باز هم به همه اینها راضی نشدی تا دست پسر عمویت را گرفتی و او را برتر از ما قرار دادی، این دستور از پیش خود است یا از جانب خدا؟ پیامبر فرمودند: سوگند به خدایی که جز او خدایی نیست که این فرمان از جانب اوست. حارث پشت کرد و به طرف شتر خویش حرکت کرد و گفت: خداوند اگر آنچه محمد می گوید حق است بارانی از سنگ های آسمانی بر ما ببارد و یا عذاب الهی بر ما فرو فرستد. هنوز به مرکبش نرسیده بود که خداوند سنگی فرو فرستاد که بر فرقهش خورد و هلاک شد.

این پژوهشگر امور دینی، امام علی(ع) را تربیت شده و دست پرورده پیامبر دانست و گفت: رسول خدا(ص) تمام ابعاد وجودی و ویژگی های شخصیتی امیرالمومنین(ع) را به طور کامل می شناختند و می دانستند او تنها فردی است که لیاقت جانشینی پیامبر (ص) و همسری فاطمه زهرا(س) را از میان تمامی یاران و خویشان دارد. امام علی(ع) در خطبه 192 نهج البلاغه، در تبیین جایگاه خود نزد پیامبر می فرماید: «پیامبر مرا در حالی که کودک بودم در اتاق خویش می نشانند، در آغوش خود می گرفتند و در بستر خاص خود می خوابانیدند، گاهی غذایی را لقمه لقمه در دهانم می گذاردند، هرگز دروغی در گفتار من و اشتباهی در کردارم نیافتند، من همواره با پیامبر بودم چونان فرزند که همواره با مادر است، هر روز نشانه تازه ای از اخلاق نیکو را برایم آشکار می ساختند و به من فرمان می دادند که به او اقتدا کنم، پیامبر چند ماه از سال را در غار حرا می گذراندند. تنها من او را می دیدم و فردی جز من او را نمی دید. در هیچ خانه ای اسلام راه نیافت جز خانه رسول خدا(ص) که خدیجه هم در آن بود و من سومین آنان بودم، من نور وحی و رسالت را می دیدم و بوی نبوت را می بوییدم.»

این استاد دانشگاه در ادامه با بیان این که پس از رحلت پیامبر اکرم(ص) باید شخصی جانشین ایشان می شد و بار سنگین ولایت الهی را برعهده می گرفت، اظهار داشت: این فرد می بایست که شخصیتی نزدیک پیامبر (ص) داشت؛ در میان اصحاب، امیرالمومنین(ع) تجلی کامل و مظهر حضرت محمد(ص) بود. چنانکه خداوند متعال امام علی(ع) را نفس پیامبر معرفی می کند و در «آیه 61 سوره آل عمران» و در جریان داستان مباهله می فرماید: «بگو بیایید ما و شما فرزندان و زن ها و نفس خود را

بیاوریم و سپس همدیگر را لعنت کنیم و لعنت خدا را بر دروغگویان قرار دهیم.» بنابر اعتراف مفسران، منظور و هدف پروردگار در این آیه شریفه از نفس، نخستین پیشوای شیعیان بوده است. «احمد بن حنبل» متکلم و فقیه مسلمان در حدیثی از پیامبر(ص) نقل می کند: «علی بن ابیطالب(ع) وارث علم آدم(ع) و عزم نوح(ع) و حلم ابراهیم(ع) و زکاوت موسی(ع) و زهد عیسی(ع) است. یعنی علی(ع) عصاره همه انبیاء است.»

وی روحیه دادگری و عدالت خواهی امیرالمومنین(ع) را علت دشمنی های فراوان با او ارزیابی کرد و افزود: هنگامی که امام(ع) زمام امور را به دست گرفت، آغازگر اصلاحات گسترده ای شد. گروهی از یاران امام(ع) نزد وی رفتند و از وی خواستند که با امتیاز دادن به سران قریش و افرادی که بیم مخالفت و توطئه از ناحیه آنان وجود داشت، آنها را بر دیگران مقدم قرار دهد. اما حضرت علی(ع) هرگز حاضر نشد برای بقای حکومت و حفظ موقعیت خود، عدالت را زیر پا بگذارد و از راه ستم، کار خود را پیش برد و در پاسخ آنان فرمود: «آیا مرا فرمان می دهید تا از راه ستم به کسی که سرپرست اویم، پیروزی به دست آورم. به خدا سوگند تا روزگار باقی است و اختران در پی یکدیگر می چرخند به چنین کاری نزدیک هم نمی شوم.» در جایی دیگر می فرماید: «به خدا سوگند اگر تمام شب را روی خارهای سخت، بیدار به سر برم یا مرا در غل و زنجیر کنند و بکشند، این نزد من محبوب تر است از آن که خدا و رسولش را روز قیامت در حالی ملاقات کنم که به یکی از بندگان ستم کرده یا چیزی از مال دنیا را غصب کرده باشم.»

زارعی در ارتباط با شیوه حکومتی امیرالمومنین(ع) یادآور شد: امام علی(ع) حکومت را امانت الهی و حاکم را امین خداوند می دانست که می بایست در پرتو معیارهای اسلامی به بندگان خدا، خدمت کند. در روایتی از نخستین پیشوای شیعیان آمده است: «زمامدار، امین خدا در زمین و برپادارنده عدالت در سرزمین ها و در میان بندگان و عامل جلوگیری از تجاوز و تعدی است.» امام علی(ع) فلسفه حکومت را پاسداری از حقوق مردم و تامین مصلحت جامعه می داند. «عبدالله ابن عباس» می گوید: «در ذی قار (محلّی نزدیک بصره) نزد امیرمومنان(ع) رفتم. آن حضرت مشغول پینه زدن کفش خود بود. چون مرا دید گفت: بهای این کفش چقدر است؟ گفتم: ارزشی ندارد. فرمود: به خدا سوگند این کفش بی ارزش نزد من محبوب تر است از حکومت بر شما مگر آنکه به وسیله آن حقی را برپا دارم یا باطلی را براندازم.» برای امام علی(ع) حکومت مطلوبیت ذاتی ندارد و اگر تکلیف الهی به منظور برپایی عدالت و جلوگیری از ظلم و ستم نبود، حکومت را رها می کرد و در همین ارتباط می فرماید: «اگر خداوند از عالمان پیمانی سخت نگرفته بود که در برابر شکمبارگی ستمگر و گرسنگی ستمدیده هیچ آرام و قرار نگیرند، بی تامل رشته حکومت را از دست می گذاشتم و پایانش را چون آغازش می انگاشتم و چون گذشته خود را به کناری می کشیدم.» این ویژگی ها سبب شد تا دنیاپرستان و افزون طلبان، حق مداری و عدالت خواهی امیرالمومنین(ع) را برنتابند و سه جریان فاسد ناکثین، مارقین و قاسطین در دوره کوتاه خلافت ایشان، سه جنگ را به ایشان تحمیل کنند و در نهایت امام عدالت را به شمشیر جهل، حماقت و ظلم به شهادت رساندند.

این استاد دانشگاه با اشاره به نامگذاری سالروز میلاد امام علی(ع) به عنوان روز پدر، یادآور شد: به نظر می رسد این موضوع را می بایست که از دو جهت مورد توجه قرار داد. نخست به لحاظ نقشی که امیرالمومنین(ع) در هدایت و نجات بخشی انسان داشت. همانطور که پیامبر(ص) فرمودند: «من و علی پدران معنوی امت اسلام هستیم.» این دو بزرگوار، مسلمانان را از گودال عمیق شرک و بت پرستی نجات دادند و به قله بلند توحید و فضیلت های اخلاقی هدایت کردند. دوم این که امام علی(ع) فرزندان را تربیت و پرورش دادند که مایه فخر و مباهات بشریت هستند. امام علی(ع) دغدغه خویش را به تربیت فرزندان در نامه ای به امام حسن مجتبی(ع) چنین بیان می کند: «آنگونه که پدری مهربان نیکی ها را برای فرزندش می پسندد، من نیز بر آن شدم تو را با خوبی ها تربیت کنم، زیرا در آغاز زندگی قرار داری، تازه به روزگار روی آورده ای و نیتی سالم و روحی با صفا داری.»

وی در پایان وظیفه شیعیان را بسیار سخت ارزیابی کرد و بیان داشت: شیعه امیرالمومنین(ع) باید شیفته خدمت عادلانه باشد. او می بایست پذیرش مسوولیت های اجتماعی را انجام تکلیف الهی بداند و آستین همت را بالا زند و با جهادی مسوولانه به مطالعه سیره و سنت امام علی(ع) بپردازد و با شناخت این شخصیت بی نظیر تاریخ بشریت، الگویی کامل و بی بدیل برای چگونه زیستن بیابد.

*گروه اطلاع رسانی(مهسا شریفی)